KOSTA MILUTINOVIĆ

VUK KARADŽIĆ I DALMATINSKO VLADIČANSTVO U ZADRU

I

Borba za narodni jezik i demokratski duh u našem književnom i kulturnom životu datira još iz konca XVIII stoljeća, kada je mlada i napredna građanska klasa, u prvoj fazi svoga uspona, objavila rat hegemoniji crkvene hijerarhije, koja je sistematski kočila svaki kulturni i društveni progres. Prvi na slavenskom jugu koji je počeo isticati potrebu uvođenja narodnog jezika u književnost bio je Dositej Obradović. Racionalist i prosvjetitelj, on je polazio od stanovišta: »Jezik ima svoju cenu od polze koju prouzrokuje«. Zato je on odlučno protiv starog crkvenog jezika, koji razumije samo kler, i zahtijeva da se u književnost uvede »obščenarodni jezik«, jezik puka, jezik koji će biti pristupačan i širokim narodnim masama. Dositej u tim svojim nastojanjima nije uspio, naišao je na nesavladljiv otpor klera, ali je njegov pokušaj prokrčio put novim borbama u istom pravcu. Poslije Dositeja dolazi Vuk Stefanović — Karadžić, koji će nastaviti njegovo djelo, samo na širim osnovama i s više snage i istrajnosti.

Protiv Vukovih reforama ustat će isti protivnik koji je dao otpora Dositejevim nastojanjima i spaljivao njegove spise, da bi spriječio širenje novih ideja. Taj je protivnik srpska pravoslavna crkvena hijerarhija, kojoj je stajao na čelu isti mitropolit, Stefan Stratimirović.[1] Na pitanje kojim jezikom treba pisati, ovaj je kategorički odgovorio: »Onim zaista koji bliže

[1] Stefan Stratimirović (1757—1836), svršio filozofiju i prava u Budimu i Beču, a bogoslovske znanosti kod Jovana Rajića u Sremskim Karlovcima; bio je arhimandrit manastira Krušedola, zatim vladika budimski, a od 1790. do smrti srpski mitropolit sa rezidencijom u Karlovcima, gdje je njegovom inicijativom osnovana bogoslovija i gimnazija. Po svojim shvaćanjima izraziti konzervativac, odbio je sve pokušaje da se ćirilica zamijeni latinicom a julijanski kalendar gregorijanskim; kao krupni feudalac pomagao je pri ugušivanju Ticanove bune u Srijemu 1807, koja je imala antifeudalni i nacionalno-oslobodilački karakter.

približava se slavenskomu, istinomu svojstvu jezika«.[2] On je zastupao i propagirao nazadnu misao da književnim jezikom treba da govori isključivo obrazovana klasa, a narodnim jezikom »klasa prostih zemljodelcev, ili kozarov, slugov, govedarov, ovčarov, i pročih podljših ljudej, koji niti reči imadu dosta, niti ih pravo izgovaraju no razvraštavaju, niti kadgod knjigu čitaju«.[3] Narodni jezik Stratimirović je sistematski svodio — veli Aleksandar Belić — »na značaj žargona kojim se treba služiti kada se narodnim slojevima obraćamo«, a kao književni preporučavao je »slavenoserbski jezik«.[4] Najnoviji Vukov biograf, Miodrag Popović, otišao je još jedan korak dalje i ovako obilježio Stratimirovićeve pozicije:

»Mitropolit je bio ne samo pravoslavni poglavar no i državnik jasnih i doslednih političkih pogleda. Po njegovom mišljenju, Srbi u Austriji, upravo srpski građani, čiji je on bio duhovni i politički vodja, mogli su odbraniti stečene privilegije samo lojalnim služenjem Monarhiji i čuvanjem pravoslavlja uz neposrednu podršku ruskog cara i tamošnje pravoslavne crkve. I pored simpatija za Rusiju, Stratimirović je bio odan Austrijskoj Monarhiji, pre svega njenom birokratsko-feudalnom poretku, koji mu je garantovao položaj poglavara srpskog naroda i stavljao ga u isti red s austrijskim kneževinama i madjarskim baronima. Njegove veze i uticaj u samoj Monarhiji nisu bili mali[5]«.

Protiv ovakvog moćnog vlastodršca, crkvenog i svjetovnog poglavara srpskog naroda u habzburškoj carevini, ustao je Vuk, pisac bez obezbijeđene egzistencije i položaja, bez moćnih zaštitnika i dovoljnog broja suradnika. tada još bez potrebnog autoriteta i zvučnih tituta, koje ulijevaju povjerenje i razbijaju predrasude. Njegove reforme bile su tako smjele i dalekosežne, propagirane tako borbeno i revolucionarno, s toliko snage i prkosa da su izazvale razumljivu reakciju ne samo od strane mitropolita Stratimirovića nego uopće u svim krugovima pravoslavnih klerikalaca i konzervativaca. Za mitropolita bio je okamenjeni, fosilni, arhaični »slavenoserbski jezik« ništa manje nego — »kotva pravoslavlja«! Za pravoslavne klerikalce svih vrsta i kategorija bio je to »sveti jezik« i oni nisu htjeli ni da čuju o tome da se »kiriličeska slova stroje« i da se unose neka slova iz latinice u ćirilicu. Sam mitropolit proglasio je Vukovu jotu (j) za »srp nečastivoga«, a njegovi pretjerano revnosni jednomišljenici i sljedbenici nazivali su Vuka »antihristom« i »izdajnikom srpstva i pravoslavlja«. Ova teška sumnjičenja prešla su iz klera i u redove više građanske klase koja je stajala pod utjecajem crkvene hijerarhije. Vukove reforme izazvale su snažan otpor na mnogim stranama, naročito u gradovima, među građanskom klasom. Skerlić ovako objašnjava skrivene motive ovakvog otpora:

»Glavni razlog, koji se nije smeo suviše isticati, bio je verski i politički... Uprošćavati azbuku, odvajati se od staroslovenskog i ruskog jezika izgledalo je velikom delu Srba izdavati svoju veru i narodnost; uneti latinsku jotu izgledalo im je učiniti prvi prolom na ćirilici, prvu etapu ka »pošokčavanju«. Njima je

[2] Ljub. Stojanović, *Život i rad Vuka Stefanovića Karadžića*, Beograd, 1924, 43.
[3] Ibid.
[4] A. Belić, *Vukova borba za narodni i književni jezik*, Beograd, 1948, 23.
[5] Miodrag Popović, *Vuk Stefanović Karadžić 1787—1864*, Beograd, 1964, 104.

bio sumnjiv onaj veliki uticaj koji je na Vuka imao Kopitar — »slovenski Mefistofeles«, kako ga je nazivao Šafařik — za koga se znalo da je dobar austrijanac i još bolji katolik, i čija je ideja »austroslavizma« bila istaći katoličko i austrijsko slovenstvo na suprot ruskom i pravoslavnom slovenstvu[6]«.

Međutim, i pored sve ove organizirane hajke pravoslavnih klerikalnih krugova na Vuka, njegov glas je sve više rastao, i on doživljava sve nove naučne uspjehe i dobiva sve veća i značajnija priznanja. Tako, 1819. god. on postaje dopisni član »Sankt-Peterburgskog obščestva rosijske slovesnosti«; 1820. god., član korespondent Krakovskog učenog društva; iste godine dobija srebrnu medalju Rosijske imperatorske akademije nauka za naučne zasluge; 1823. god. promoviran je za počasnog doktora filozofije Jenskog sveučilišta; 1824. god. bude izabran za dopisnog člana Tirinško-saksonskog društva za istraživanje starina; 1825. god. postaje član-korespondent Učenog društva u Getingenu.[7]

Vukovo ime bilo je poznato i cijenjeno u Dalmaciji već dvadesetih godina prošlog stoljeća. Tadašnji dalmatinski vladika Venedikt Kraljević[8] nalazio se među skupljačima pretplate na Vukov *Rječnik*, uslijed čega je došlo do prepiske među njima. Ljubomir Stojanović piše: »Velika revnost koju je episkop dalmatinski V. Kraljević pokazao u skupljanju pretplatnika na *Rječnik* pobudila je Vuka da se i njemu obrati, preporučujući mu da otvori srpsku školu u Šibeniku, i nudeći mu se za učitelja.«[9] Kraljević je 20. X 1816. odgovorio Vuku šta je sve preduzimao da otvori takvu školu, žalio se na nerazumijevanje mitropolita Stratimirovića za njegova nastojanja i javio mu da će o svome trošku otvoriti i izdržavati takvu školu. Na Vukovu konkretnu ponudu Kraljević je odgovorio ovako:

»Dakle vi, ljubezni moj, ako imate sposobnost u bogosloviji, pjeniju i drugim pravilam cerkovnim, možete doći amo; ako pak niste sposobni u tome, nego samo za literaturu a vi obznanite me u čem ste sposobni, gramatika li, ili u što drugo. I, ako vsemilostivi imperator naš sklonio bi se dati ot mene mnogokratno vziskaemoe[10] učilište, ja ću vas imati na pamet, i prezvaću za jednoga učitelja[11]«.

[6] Jovan Skerlić, *Omladina i njena književnost*, Beograd, 1906, 330—331

[7] Ovaj izbor neugodno se dojmio mitropolita i njegovih istomišljenika. Vukov najnoviji biograf veli: »U pravoslavnim crkvama u Ugarskoj već godinama, svečanim tonom, kao znak najveće časti, objavljivano je da je njegova ekselencija Stefan Stratimirović iz Kulpina član Učenog društva u Getingenu. Mitropolit više nije mogao onako bezobzirno javno da napada Vuka i da unižava njegov rad, a da pri tome, kao član istog društva kojega i Vuk, ne dovede u pitanje i svoj lični ugled«. (M. Popović, *Vuk Stef. Karadžić*, 1964, 185).

[8] Venedikt Kraljević (1765—1862), rođen u Balinu kod Soluna, grčkog ili cincarskog porijekla, svoje ranije ime Pačavura je poslavenio, došao u Bosnu, preko svojih veza s fanariotima kupio vladičanski čin i postao pomoćnik bosanskog mitropolita u Sarajevu, ali je došao u sukob s bosanskim vezirom i emigrirao u Dalmaciju, gdje ga je maršal Marmont prihvatio i predložio Napoleonu Bonaparti, koji ga je postavio za dalmatinskog prvoslavnog vladiku 1810. god. Poslije Napoleonovog pada, kada je Dalmacija ponovno pripala Austriji, vodio je austrofilsku politiku i, pod utjecajem dvora i bečke vlade, zalagao se za uniju.

[9] Ljub. Stojanović, *Život i rad Vuka Stefanovića Karadžića*, 176.

[10] Vziskaemoe — traženo.

[11] *Vukova prepiska*, II, Beograd, 1908, 527.

Nije poznato šta je Vuk odgovorio Kraljeviću na ovo njegovo pismo, ali do njegovog postavljenja za nastavnika gramatike i historije književnosti na seminaru za pravoslavne đake nije došlo. Za nastavnike ove bogoslovske škole nije postavljen ni jedan Jugoslaven nego četiri Rusina (Stupnicki, Terlecki, Djerovski, Cestinski) koji su dovedeni iz Galicije ne samo za nastavnike te škole nego istodobno za unijatske misionare.[12] Njihov dolazak u Dalmaciju izazvao je reakciju pravoslavnog klera i produbio je već postojeću netrpeljivost između pravoslavnih i katolika u ovim krajevima. Bečki dvor je potpuno pridobio vladiku Kraljevića za uniju; car Franc pozvao je radi dogovora vladiku u Beč, gdje je ovaj dao i formalni pristanak na uniju.[13] Već pri prvim pokušajima pravoslavni kler, pod utjecajem arhimandrita Gerasima Zelića i protosindjela Kirila Cvjetkovića, dao je snažan otpor, unoseći u borbu mnogo religioznog fanatizma. Sklopljena je zavjera protiv Kraljevića i najzad je došlo čak i do atentata. Ali, slučaj je htio da se u vladičinim kolima nije nalazio sam vladika, protiv kojeg je atentat pripremljen, nego unijatski kanonik Stupnicki, upravitelj seminara, koji je ubijen namjesto Kraljevića.[14] Osim Stupnickog bio je teško ranjen i komandant Šibenika, pukovnik Grimmer, koji se također nalazio u vladičinim kolima i koji je poslije nekoliko dana podlegao ranama.[15] To je izazvalo teške progone vladičinih glavnih protivnika: Gerasim Zelić bio je interniran punih osam godina, prvo u Beču, a zatim u Budimu;[16] Kirilo Cvjetković, osumnjičen kao duhovni inicijator atentata, bio je osuđen na 20 godina tamnice, a kada je izdržao, konfiniran je u manastiru Bezdinu, gdje je i umro.[17]

Poslije tih događaja seminar je zatvoren, unijatski profesori su vraćeni u Galiciju, a vladika Kraljević je napustio Dalmaciju i preselio se u Veneciju, gdje je ostao do smrti. Za vikara dalmatinske pravoslavne dijeceze određen je Spiridon Aleksijević, paroh crkve sv. Ilije u Zadru.[18] Jedno je izvan svake

[12] Ljubo Vlačić, *Seminar u Šibeniku za pravoslavne đake buduće unijate*. Po neobjelodanjenim tajnim aktima dalmatinskog gubernijuma. *Bogoslovlje*, god. 15, br. 3 i 4, 1940.

[13] Ljubo Vlačić, *Odluka cara Franca I o unijaćenju pravoslavnih u Dalmaciji*. Po neobjavljenim tajnim aktima arhive dalmatinskog namjesništva, *Bogoslovlje*, god. 11, 1936.

[14] Lj. Vlačić, *Bečki dvor protiv upliva karlovačkog mitropolita na pravoslavne u Dalmaciji*. Po spisima tajne arhive namjesništva u Zadru, *Glasnik Istorijskog društva u Novom Sadu*, knj. 3, sv. 2, 1930.

[15] Ibid.

[16] V. Čorović, *Gerasim Zelić*, *Narodna enciklopedija*, I, 809. Po Čoroviću, Zelić je bio »svadjalica i veoma ambiciozan«. To se dade osjetiti i iz njegove autobiografije, koja je publicirana u 3 knjige pod imenom: *Žitije Gerasima Zelića*, Srpska književna zadruga, knj. XXXVI, XLIV i LVIII, Beograd, 1898—1900.

[17] R. Grujić, *Kirilo Cvjetković*, *Narodna enciklopedija*, III, 878.

[18] Jeromonah Spiridon Aleksijević (rođen u Žitomisliću 1769, umro u Zadru 1841). Napisao je katihizis, štampan u Veneciji. Pisao je i svoj dnevnik, prozvan *Miloradov spomenik*, objavljen u nastavcima u *Glasniku pravoslavne eparhije dalmatinske* (1904—1908).. Prezivao se i Miloradović. Otud i »Miloradov spomenik«. Tu opisuje mnoge događaje u Zadru i Dalmaciji od 1778. do 1836. U tom spisu govori o mnogim ličnostima koje su igrale ulogu u historiji Zadra i Dalmacije toga razdoblja. U Aleksijevića polagao je velike nade Božidar Petranović, u svojim pismima dalmatinskom guverneru generalu Lilienbergu. Napuštajući Dalmaciju Kraljević je odredio Aleksijevića za svoga zamjenika u svojstvu vikara.

sumnje: da je Kraljević za nastavnike bogoslovskog seminara doveo Vuka i ljude njegova kova, namjesto rusinskih unijatskih misionara iz Galicije, koji nisu znali našega jezika i bili strani našem narodu, ne bi došlo do novoga vala religioznog fanatizma i do krvavih obračunavanja između dva ljuto zavađena tabora, sa poznatim našim strastima i animoznostima zaoštrenim i s jedne i s druge strane. Iako je prikupljao pretplatnike na Vukov *Rječnik*, Kraljević je ipak pretpostavljao rusinske unijatske misionare Vuku, jer je car Franc zahtijevao uniju, a za taj posao su misionari iz Galicije bili podesniji i vičniji od Vuka. Za nekadašnjeg fanariota iz okoline Soluna bile su meritorne želje bečkog cesara. Osim toga, Vuk je već tada bio sumnjičen kao rusofil, iako mu je bio lični prijatelj i moćni zaštitnik nitko manje nego Jernej Bartolomej Kopitar, direktor dvorske biblioteke i vrhovni cenzor za srpske knjige, časopise i novine u Beču. Kraljević je sigurno znao da je Vuk 1820. god. dobio srebrnu medalju od Ruske akademije nauka, a vrlo je vjerojatno da je od guvernera Dalmacije, podmaršala FranjeTomašića,[19] doznao da je Vuk bio u prepisci i s Jeremijom Gagićem, ruskim konzulom u Dubrovniku i glavnim eksponentom ruske politike u Dalmaciji i Boki Kotorskoj.[20] Takve politički sumnjive ličnosti niti je želio Kraljević u svojoj bogoslovskoj školi, a još manje namjesnik Tomašić u Dalmaciji. Nije pretjerano tvrditi, na osnovu svega toga, da su politički motivi bili odlučujući što Vuk nije mogao dobiti traženo mjesto nastavnika gramatike, i što se nije ostvarila njegova želja da dođe u Dalmaciju, slijedeći primjer svoga prethodnika Dositeja Obradovića.

II

Krajem 1825. god. izašao je iz štampe prvi svezak Vukovog kalendara-almanaha »Danica« za narednu 1826. godinu. Uz književne tekstove Vuk je štampao i kalendar, u koji je unio popularne, u narodnom govornom jeziku uobičajene nazive pojedinih praznika i imena svetaca. To je izazvalo oštru reakciju u krugovima visoke pravoslavne hijerarhije u habzburškoj monarhiji, a naročito kod samoga mitropolita Stratimirovića, koji je Vukov postupak okvalificirao kao »profaniranje vjere« i otvoren akt na pravoslavlje. U svojoj ljutnji mitropolit je otišao tako daleko da je uputio oštru optužbu

[19] Franjo Tomašić (rođen u Rijeci 1761, umro u Zadru 1831), istakao se u ratovima Austrije protiv Napoleona. Za svoje ratničke zasluge kod napadaja na Bocchettu 1800. odlikovan je viteškim redom Marije Terezije, a poslije uspješne blokade Palmannova 1809. postao je general; sudjelovao je pri osvajanju Dalmacije, zarobio veliki dio francuske vojske i osvojio Zadar 1813. Iste godine postao je podmaršal, a nakon zaključenog mira vojni zapovjednik i civilni guverner Dalmacije s rezidencijom u Zadru. S vladikom Kraljevićem održavao je vrlo srdačne odnose, bio stalna veza između njega i bečke vlade, dostavljao mu direktive dvora i omogućio mu odlazak caru Francu u Beč, a kada je došlo do sukoba između Kraljevića i njegovih protivnika, ukazivao mu svu svoju pomoć i podršku. Prema dobivenim direktivama, Tomašić je utjecao na Kraljevića da za nastavnike bogoslovskog seminara postavi isključivo unijatske misionare iz Galicije.

[20] Tomašić 19. III 1820. javlja iz Zadra da je Jeremija Gagić preko Tirke poslao jedno pismo Vuku. (*Vukova prepiska*, III, 7).

protiv Vuka, kao urednika i izdavača »*Danice*«, i protiv Kopitara, koji je kao cenzor dozvolio štampanje toga kalendara, i zahtjevao od ministra unutrašnjih poslova grofa Sauraua da donese odluku o zabrani i konfisciranju kalendara. U tome pismu, datiranom 14. I 1826. Stratimirović veli između ostalog:

»Grčka crkva uvažava svece isto tako kao i rimokatolička, a ja prepuštam dakle mudrom rasuđivanju Vaše Ekselencije da presudi šta bi se na to moglo reći ako bi se jedan katolik usudio da imena svetaca u kalendaru iskrivljuje i profanira. Zato najučtivije molim Vašu Ekselenciju da blagoizvoli dati nalog da se kalendar iz dotične knjige izvadi i da se izdavaču, koji ima tendenciju da sve profanizira, naredi da ubuduće, — ukoliko mu više političke vlasti uopće budu dozvolile izdavanje — kalendar sasvim izostavi[21]«.

Ovu Stratimirovićevu tužbu uputio je ministar unutrašnjih poslova grof Saurau svojim aktom od 26. II 1826. ministru policije i predsjedniku Višeg policijskog i cenzorskog zvanja (an die Oberste Polizei und Zenzurhofstelle) grofu Sedlnitzkom na dalju nadležnost, a ovaj je predmet dostavio Centralnom uredu za reviziju knjiga (Zentralbücherrevisionsamt) da povede istragu, izvrši konfiskaciju i podnese izvještaj. Istraga se odugovlačila mjesecima, vjerojatno zato što se u cijelu stvar umiješao kao siva eminencija Kopitar, koji je sve učinio da svoga štićenika Vuka izvuče iz nezgode i da parira Stratimirovićev utjecaj na bečku vladu. Prema naređenju ministra Sedlnitzkog, u toku marta policija je upala u Vukov stan, Marxergasse 46. Tu je u nekoliko mahova vršena premetačina, ali je Kopitar »o svemu na vrijeme izvjestio Vuka«.[22] Isto tako, vršene su policijske premetačine i saslušavanja i u štampariji Mechitarista, gdje je štampana *Danica*. Nakon završene istrage Centralni ured je podnio izvještaj, datiran 18. X 1826. god., iz kojeg se razabire da je knjiga štampana ukupno u hiljadu primjeraka, da je preko 700 primjeraka Vuk razaslao pretplatnicima »u Iliriju, Slavoniju, Ugarsku i Srbiju«, a ostalo »u sjevernu Njemačku, Rusiju i Crnu Goru«, da se rasproda. U Vukovom stanu preostalo je još samo — dva primjerka! Iz tih primjeraka »u smislu visokog naređenja istrgnut je Kalendar, a knjige su vraćene izdavaču kao vlasniku«.[23] Zahvaljujući Kopitaru »Karlovački mitropolit bio je i ovog puta nadigran . . .«[24]

U ovoj borbi između Stratimirovića, s jedne strane, u Vuka i Kopitara, s druge strane, Kopitaru je pritekao u pomoć Jacob Grimm svojom recenzijom *Danice*, u kojoj se naročito zadržao na kalendaru, ističući da je to prvi srpski kalendar, u kojem su stari crkvenoslovenski, narodu nerazumljivi nazivi praznika zamijenjeni uobičajenim nazivima, koji se upotrebljavaju u govornom narodnom jeziku, »što se ne dopada pretjerano revnosnima, koji bojažlivo lebde nad formama, da bi stali na put onome što je prirodno

[21] Aleksander Grabianski, *Verbanung serbischer Heilgen und Festagsnamen aus dem Kalender, Archiv für slavische Philologie*, Berlin, 1909, XXX, 215—227.

[22] Miodrag Popović, *Vuk Stef. Karadžić*, 205.

[23] Bericht des Zentralbücherrevisionsamtes ddo 18. Oktober 1826, *Archiv für slavische Philologie*, XXX, 218—219.

[24] M. Popović, *Vuk Stef. Karadžić*, 205.

i pravo. Ali, gotovo ni jedan narod ne drži se strogo naučnih izraza za kalendarske dane i praznike, pa zašto bi to Srbima bilo zabranjeno?«[25] Agrumentacije radi, Grimm navodi analogije kod Rusa, Nijemaca, Danaca, Norvežana, Šveđana, Francuza i drugih naroda, koji su i u svome govornom jeziku također upotrebljavali narodne izraze za pojedine praznike i unosili ih u svoje kalendare, isto kao što je to učino Vuk u svojoj *Danici*.

U Beču, u vodećim političkim krugovima, među članovima austrijske vlade i drugim odgovornim državnim faktorima, imao je mitropolit Stratimirović, tajni dvorski savjetnik, znatno veći utjecaj nego što su to Kopitar i Vuk mogli pretposatviti. O tome svjedoči, između ostaloga, i prepiska između ministra unutrašnjih poslova grofa Sauraua i namjesnika Dalmacije podmaršala Franje Tomašića, i između ovoga i vikara dalmatinske pravoslavne crkve Spiridona Aleksijevića, u pitanju Vukove *Danice*. Kada je dobio i pročitao Stratimirovićevu optužbu protiv Vukovog pokušaja da u kalendar uvede narodne izraze za pojedine praznike i svece, ministar Saurau našao je za potrebno da se obrati dalmatinskom namjesniku Tomašiću u Zadar. sa zahtjevom da on ispita i dozna mišljenje pravoslavnih crkvenih krugova u Dalmaciji o pokrenutom pitanju. Ministrovo pismo, datirano u Beču 1. VII 1826. god., napisano na njemačkom jeziku, u prevodu na naš jezik glasi:

»Povodom izlaska džepne knjige na ilirskom jeziku pod nazivom *Danica* za 1826. godinu, štampane u Beču kod Mechitarista, sastavljene od Vuka Stefanovića, koju sam Vam slobodan priložiti, izražene su izvjesne sumnje, a naročito je istaknuto da su se pojavila u priloženom kalendaru sasvim izopačena imena svetaca i praznika, na narječju najobičnijeg puka, čime se profanira ono što pripada obredu grčke crkve.

S druge strane navedeno je ipak, u obranu ovoga narječja, da ilirski narod, kako rimokatoličkog tako i pravoslavnog obreda, ima sasvim isti govorni jezik, ali da je svećenstvo ovog drugog obreda uklonilo ovu jednakost jezika i da nije spremno priznati opći govorni jezik ilira, koji je kod ilirskih katolika već 300 godina ujedno i književni jezik, nego teži da zadrži i upotrebi i dalje mrtvi staroslovenski jezik ruskih crkvenih knjiga kao ilirski književni jezik; da ova težnja pravoslavnog svećenstva nije postojala u prošlom vremenu, budući da se 1794. pojavio štampan jedan pučki srpski ili ilirski Homiliarium, kojeg je nepromjenjeno čitanje u svim crkvama izričito naređeno da se zamjeni istim pastirskim pismom koje je unaprijed poslato i u kome su isto tako nađeni neodgovarajući izrazi. I u najnovijem misalu (Schiavet) iz Rijeke 1824. pojavljuju se obična narodna imena[26].

Da bih mogao određenije suditi o ovim proturječnim nazivima o načinu pisanja priložene knjige, imam čast da zamolim Vašu Ekselenciju da dade sadržaj iste knjige od strane jednog svećenika grčko - istočne crkve, koga Vaša Ekselencija smatra za najpodesnijeg, nepristrasno i s brižljivom pažnjom ispitati i da mi njegove izrečene primjedbe, i one koje govore protiv i one koje govore za, kao i njegovo mišljenje izvolite saopćiti«.[27]

[25] Jacob Grimm, *Kleinere Schriften*, IV, Berlin, 1869, 416.

[26] Mannuale Rituum lingua croatica vulgari typis Karletzky vulgatur, Flumine Seguen 1824; Načini sluxiti Svete Sakramenti, činiti neke sv. Blagoslovi i potrebne Bogolubnosti. Pritiskano slovima Osipa Antuna Karletzky. U Reci 1824: Dr Lukas Jelić, *Fontes Historici Liturgiae Glagolito — Romanae a XIII ed XIX saeculum*. Veglae MCMVI, par. III, pag. 38, 145.

[27] Historijski arhiv u Zadru, Prezidijalni spisi za 1826, fasikl XII, br. 19495/2585.

Dalmatinski namjesnik Tomašić, u smislu ovih dobivenih direktiva, obratio se već poslije nekoliko dana vikaru dalmatinske pravoslavne crkve Spiridonu Aleksijeviću, sa sjedištem u Zadru, poslao mu u prilogu jedan primjerak Vukove *Danice* za 1826. godinu i zatražio od njega mišljenje u ovoj stvari. Tomašićevo pismo, datirano u Zadru 29. VII 1826. god., napisano na talijanskom jeziku, u prijevodu glasi:

»Monsinjore! Istaknute su sumnje, koje se podržavaju, na sadržaj almanaha *Danica*, koji u prilogu dostavljam Vašem presvjetlom i visokoprečasnom Gospodstvu, uz molbu da mi ga povratite, a koji je izdao na ilirskom jeziku 1826. godine neki Vuk Stefanović; da su kalendarskom dijelu imena svetaca i praznika unakažena, budući napisana prostonarodnim jezikom, i da je na taj način profanirano ono što je pravoslavno.

Za opravdanje ovog dijalekta, s druge strane, ističe se da ilirski narod, koliko rimokatoličkog obreda toliko i pravoslavnog, ima potpuno vlastito narječje, pa da su svećenici ovog posljednjeg obreda naumili da prekinu sadanje jedinstvo jezika i stoga da reformiraju opći govorni jezik ilirski, koji je kod rimokatolika u upotrebi i u pismu već preko 300 godina, ne htijući ga priznati da je za to sposoban, nego naprotiv nastoje da uvedu staroslavenski jezik ruske crkve, koji nije više u upotrebi; da sadanje nastojanje o reformi pomenutog jezika nije postojalo ranije, nego tek od 1794. godine, kad je izišao iz štampe Homiliarium pisan u srpskom narodnom jeziku ili ilirskom, koje je azbuka naročito propisana, kao i onog pastirskog pisma, koje ide s ovim zajedno; u ovom se nalaze gore pomenuti sumnjivi izrazi. I u najnovijem misalu Schiavet, štampanu 1824. u Rijeci, upotrijebljena su navedena narodna imena[28].

Da bi se, dakle, temeljito moglo utvrditi postoje li istaknute sumnje u pomenutom almanahu, čast mi je zamoliti Vaše presvijetlo i visokoprečasno Gospodstvo da ga izvolite pažljivo pregledati i dati mi na znanje, sporazumjevši se, ako vam se čini zgodnim, da čujete poštovano mišljenje vojnog kapelana u puku barona Radoševića[29]«.

Odgovor je potpisao svojeručno sam namjesnik Tomašić. Odgovor je pisan u konceptu sa dva različita rukopisa. Po svoj prilici, prvi dio odgovora pisao je vikar dijeceze Spiridon Aleksijević, a drugi dio vojni kapelan Lazar Bojić, koji dodaje ispod teksta odgovora dvije primjedbe na njemačkom jeziku kao citate po svojoj prilici iz Šafařikovih spisa, ali bez bližih bibliografskih podataka. Iako je odgovor vrlo opširan i pun detalja i pojedinosti, mi ćemo ga ovdje citirati gotovo u cjelini, izostavljajući samo nekoje manje važne primjedbe ispod teksta i izvjesna ponavljanja, koja ne doprinose dubljem poznavanju postavljenog pitanja. Odgovor je vrlo karakterističan kao dokument koji svjedoči o stavu pravoslavne crkvene hijerarhije prema Vukovu pokušaju demokratizacije našega tadašnjeg književnog jezika. Odgovor je napisan na talijanskom jeziku, adresiran je prezidijumu Namjesništva za Dalmaciju, datiran 30. VIII 1826. god., i u prevodu glasi:

U smislu cijenjenog dekreta broj 887 od 29. VII 1826. ja sam se potrudio da sa svom pažnjom pregledam almanah nazvan *Danica*, štampan na ilirskom jeziku za 1826. godinu od Vuka Stefanovića, uz koji se nalazi i pravoslavni kalendar, u kome su imena svetaca i nazivi praznika naštampani na prostonarodnom jeziku.

[28] Vidi primjedbu br. 26.

[29] Historijski arhiv u Zadru, Tajni spisi pravoslavne eparhije dalmatinske za 1826., fascikl XVI, br. 847 (231).

Kako je Lazar Bojić, pravoslavni vojni kapelan puka barona Radoševića, vrlo dobro upućen u literaturu ilirskog jezika i raspolaže znanjem vrijednim pohvale o svemu što se tiče jezika i crkve, usto i na zahtjev uzvišenog C. Kr. Prezidijuma smatrao sam potrebnim upitati za njegovo vrijedno mišljenje o nastalim i raširenim sumnjama da su imena svetaca unakažena, pisana prostonarodnim jezikom, i da je na taj način profanizirano ono što se odnosi na pravoslavne obrede. Rezultat ispitivanja svodi se na zaključke koje mi je čast dostaviti preuzvišenom C. Kr. Prezidijumu.

Staroslavensko narječje ruske crkve je ono narječje koje je bilo najpogodnije da primi na se sve osobine i ljepote grčkog književnog jezika, kroz koje je već od hiljadu godina postalo crkveno narječje, u kome su svi predmeti koji se tiču crkve i bogosluženja navedeni kao u originalu. Iz tih razloga imena svetaca i nazivi praznika moraju biti pisani u tom narječju, a u almanahu nazvanom *Danica* pomenuti su nazivi napisani prostonarodnim dijalektom, nepristojnim i najvećim dijelom neosnovanim na etimologiji i, usljed toga, profanizirano je ono što se odnosi na pravoslavni obred. U vezi s tim navodim nekoliko primjera:

Sabor Jovana Krestitelja	— Jovanjdan
Georg	— Djordjije
Grigorij	— Gligorije
Vaskresenije Hristovo	— Vaskrsenje
Sošestvije svjatago Duha	— Troice
Roždestvo Jovana Krestitelja	— Ivandan
Uspenije Bogorodici	— Velika Gospojina
Roždestvo Bogorodici	— Mala Gospojina
Roždestvo Hristovo	— Božić
Stefan Arhidjakon	— Stjepandan
Hristos	— Ristos
Manastir	— Namastir
Serbin	— Srbin
Serbski	— Srpski

Iz ovoga jasno izlazi ne samo da su nazivi praznika i imena svetaca, označeni na prostonarodnom dijalektu, unakaženi nego i na neki način profanizirani. Osim toga, oni moraju dovesti u sumnju filologa, budući da je 7. januara (po starom kalendaru) sv. Jovan Krestitelj, a 24. juna rodjenje istog svetitelja, koga je Stefanović nazvao u *Danici* na prvom mjestu Jovan, a na drugom Ivan. Tako se 15. augusta proslavlja uspomena smrti (Uspenije) Marije Djeve, 8. septembra dan njezinog rodjenja; u almanahu su te svetkovine nazvane Velika Gospa i Mala Gospa. Hristos je grčka riječ i označava onoga koji je od boga pomazan, dok naprotiv Ristos ne označava ništa. Monasterion je također grčka riječ i označava zaklonište monaha, a njegovi nastanjenici nose naziv monasi, ali ako bi se morao nazivati namastir, onda bi se i njegovi nastanjenici morali zvati nomasi, a ne monasi, a to ne bi nikad nitko rekao. Stefanović se u svom *Rječniku* potpisao Stefanović, što jasno potječe od Stefan, ali ako je tako, kako on može u svom almanahu zamijeniti Stjepandan za Stefana Arhidjakona.

Koliko dijalekata ima u talijanskom i njemačkom jeziku, pa ipak se prvi drže toskanskog narječja, a drugi oru književnu njivu Wielandovu,[30] a izvor im je Adelung.[31] Slavenski dijalekti, kojima je majka staroslavenski jezik

[30] Christoph Martin Wieland (1733—1813), istaknuti njemački književnik i prevodilac, zaslužan i za razvoj njemačkog književnog jezika, urednik časopisa *Der Deutsche Merkur* (1773—1810) u kojem je vodio brojne polemike, koje su pozitivno utjecale na dalji razvitak njemačkog književnog jezika, pravopisa, stila i literature.

[31] Johann Christoph Adelung (1732—1806), njemački lingvist i leksikograf, mnogostruko zaslužan za razvoj njemačkog književnog jezika, autor znamenitog *Gramatičko-kritičkog rječnika visokonjemačkog jezika.*

ruske crkve,[32] ne moraju se udaljavati od ovoga, ako žele da za kratko vrijeme postignu ono čime se danas ponose Nijemci, a što su Francuzi postigli još za Ljudevita XIV.

Jasno je da ne govori korektno onaj narod koji se malo bavi gramatikom. Ovo je i bio razlog zbog koga je Rajić[33] u svojim besjedama upotrijebio takav stil, da bi ga prosti narod mogao lakše razumjeti.[34] Prve njegove riječi jasno pokazuju da se on poslužio ispravnim crkvenim narječjem, jer *aganac* u crkvenom stilu piše se *agnec*, a u prostom narodnom *janje*, a u najnovijem misalu (Schiavet) jaganjac (jagnac) prema talijanskom izgovoru gn = nj. Slično se događa propovjednicima iz Kranjske koji s propovjedaonice čistim njemačkim jezikom govore: »od cajta do cajta« itd.

Profani se pisci ponizuju i popuštaju napokon prostom svijetu, ne radi toga da bi oni izgledali nekulturni, ili da bi zadržali prost svijet u neznanju, nego s namjerom da doprinesu poboljšanju, kako se lijepo o ovom izrazio Herder: »Svuda gdje govorim prostom narodu, ja idem po njegovu tlu i temelju, da bi ga malo pomalo digao u svoju sferu.«[35] Dosljedno ne može Stefanović opravdati svoje greške Rajićem, jer kako je poznato razlikuju se propisi gramatike od onih omilitike, naročito zbog toga što se nazivi svetaca i praznika ne nalaze kod Rajića, a kod Stefanovića se ne sreta *aganac*.

Što se tiče najnovijeg misala (Schiavet),[36] makar da stoji u njemu naglašeno da se ne udaljava u pisanju od glagoljaškog jezika, on se ipak u odnosu na jezične osobine toliko udaljio da bi ga glagoljaš mogao toliko razumjeti, i on glagoljaša, koliko Latin Talijana i obratno.

Zato mi je dužnost napomenuti da ono malo primjeraka almanaha *Danica* koji su uneseni u Dalmaciju nisu imali nikakva škodljiva utjecaja i da je više čitan iz znatiželje nego što bi mu se pridavala neka važnost.[37]

Dobivši ovaj odgovor zadarskog eparhijskog vikara Aleksijevića, u odsutstvu namjesnika Tomašića, savjetnik Namjesništva baron Weingarten nije sačekao namjesnikov povratak u Zadar, nego je već poslije nekoliko dana zvanično sproveo vikarov odgovor u Beč, ministru unutrašnjih poslova grofu Saurau. Popratno pismo, napisano na njemačkom jeziku, datirano u Zadru 5. IX 1826. god., u prevodu glasi:

Usljed traženih podataka cijenjenom odlukom broj 19495 od 11. jula o. g. postarao sam se da bez oklijevanja dostavim episkopskom vikaru pravoslavne crkve Spiridonu Aleksijeviću ilirski almanah pod nazivom *Danica*, koji je izdao Vuk Stefanović za 1826. godinu, s napomenom da izvoli pažljivo ispitati

[32] Aleksijević i Bojić se ovdje pozivaju na mišljenje istaknutog njemačkog historičara Augusta Ludwiga von Schlözera (1735—1809), profesora sveučilišta u Getingenu, autora poznate Svjetske historije (*Weltgeschichte*) i jednog od osnivača nauke o državi, koji je rekao da je »staroslavenski jezik jedan od najsavršenijih« (*Übersetzung des russischen Chronisten Nestor bis zum Jahr 980*, III, 224).

[33] Jovan Rajić (1726—1801), znameniti srpski historičar, autor *Istorije raznih slavenskih narodov, naipače Bolgar, Horvatov i Serbov* (I—IV, 1794—1796), prve povijesti Južnih Slavena.

[34] Iako je nastojao, ako ne u svojim spisima onda barem u svojim besjedama, da bude pristupačan i širim slojevima, Rajić u tome nije uspijevao. »Jezik mu je mešavina crkveno-slavenskog i ruskog, sa vrlo malo srpskih osobina. Stil mu je težak, učevan, dikcija svečana« (N. Radojčić, *Jovan Rajić, Narodna enciklopedija*, III 657).

[35] Johann Gottfried Herder (1744—1803), veliki njemački pisac i mislilac, koji je imao mnogo interesovanja i razumijevanja za Slavene uopće a za Južne Slavene napose. Vidi o tome: Milan Ćurčin, *Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur* (1905); Miloš Trivunac, *Herder i Sloveni* (1933); Nikola Ivanišin, *J. G. Herder i ilirizam* (1963).

[36] Vidi primjedbu br. 26.

[37] Historijski arhiv u Zadru, Tajni spisi pravoslavne eparhije dalmatinske za 1826, fasikl XVI, br. 847 (231).

kalendar u prilogu i da me izvjesti o primjedbama koje nađe za shodno da stavi na jezik kojim su napisana imena svetaca i nazivi praznika.

Da ne bi ostao bez pokušaja svaki način da se dođe do najbolje mogućih razjašnjenja, predložio sam spomenutom vikaru, ukoliko smatra da je potrebno, da se dogovori s pravoslavnim vojnim kapelanom puka barona Radoševića, koji je poznat kao čovjek naročito upućen u ilirskom jeziku i literaturi.[38] Ukoliko mogu da zaključim iz sadržaja Aleksijevićeve informacije i raznih tekstova u njoj navedenih po njemačkim autorima, čini mi se da su primjedbe, unesene u informacije, najvećim dijelom trud pomenutog vojnog kapelana.[39]

Ministar unutrašnjih poslova i predsjednik Ujedinjene dvorske kancelarije grof Saurau pregledao je dobiveni izvještaj iz Zadra, vjerojatno se konsultirao s jednim od svojih referenata zaduženih za vjerska pitanja, i uputio je čitav predmet ministru policije grofu Sedlnitzkom na dalju nadležnost. Popratno pismo ministra Sauraua, datirano iz Beča 28. IX 1826. god., napisano na njemačkom jeziku, u prevodu glasi:

Odgovarajući cijenjenom zahtjevu Vaše Ekselencije od 27. V o. g., čije priloge s najodanijom zahvalnošću vraćam, Ujedinjena dvorska kancelarija uzela je prećutno na znanje različite poglede cenzora[40] i pravoslavnog mitropolita[41] o dopuštenju da se upotrijebi veći broj izraza koji označuju imena izvjesnih praznika i svetaca u knjizi *Danica*, najprije pravoslavnog vladike u Bukovini,[42] zatim pravoslavnog paroha koji vrši funkciju generalnog vikara u Dalmaciji,[43] koji nisu potčinjeni, ni jedan ni drugi karlovačkom mitropolitu, koji je uzeo učešća u ovim razmimoilaženjima, a kome su potčinjene pravoslavne vladike u ugarskim provincijama.

Dvorska kancelarija ima čast Vašoj Ekselenciji da dostavi u prilogu odgovore obojice predstojnika dijeceza. Oba se u bitnome slažu s pogledima karlovačkog mitropolita. Naročito je opširan generalni vikar pravoslavnog obreda u Zadru, čije primjedbe, bez dvojbe, potiču iz pera vojnog kapelana puka barona Radoševića. Ovaj odgovor izgleda jasan i onome koji ne posjeduje nikakva znanja u grčkom i slavenskom jeziku; autoru je stalo do toga da se kod pojedinih naziva izvrši evidencija, budući da su sva ova imena koja se pojavljuju u *Danici* unakažena, jer su data u onom obliku u kojem ih upotrebljava običan čovjek u svakidašnjem životu, a ne kao obrazovana klasa u knjigama ili kler pri bogosluženju. Izgleda da ipak nije tako zlo, ili barem nije tako veliko zlo, kao što to hoće da prikaže karlovački mitropolit, ako običan čovjek upotrebljava ovaj kalendar, zato što se u njemu pojavljuju imena u običnom narodnom jeziku.

Generalni vikar u Zadru izričito primjećuje da primjerci koji su tamo prispjeli nisu izazvali nikakvu ljutnju. Ali, ako je jedan jezik, bez ispitivanja da li je to i u kojemu stepenu bilo potrebno, jednom već uveden kao crkveni jezik, i ako crkvene starješine, na koje se to odnosi, pridaju važnost zadržavanju ove terminologije, i sve dok državna vlast ne nalazi za shodno da ih u tome sprečava, izgleda da je ipak preporučljivo da se, bez obzira na njihova predubjeđenja, uzmu u obzir njihove želje pri izdavanju vjerskih knjiga njihove crkve.[44]

[38] Misli se na vojnog kapelana Lazara Bojića.

[39] Aleksander Grabianski, *Verbanung serbischer Heiligen und Festagsnamen aus dem Kalender*, *Archiv für slavische Philologie*, 1909, XXX, 223.

[40] Jerneja Bartolomeja Kopitara.

[41] Stefana Stratimirovića.

[42] Isaija Baloscheskula, bukovinskog vladike, sa sjedištem u Černovici, od kojega je također zatraženo pismeno mišljenje o kalendaru u Vukovoj *Danici* za 1826. Njegov odgovor objavljen je u istom časopisu: *Archiv für slavische Philologie*, 1909, XXX, 220—223.

[43] Spiridona Aleksijevića.

[44] *Archiv für slavische Philologie*, XXX, 226.

Mi danas ne znamo šta je sve ministar policije grof Sedlnitzky preduzimao u ovoj stvari, da li je konzultirao Kopitara i Stratimirovića, da li je i u kojoj mjeri vršen pritisak na Vuka, ali same činjenice govore da je Vuk, na koncu, ipak bio primoran da popusti: u daljim godištima *Danice* on je izostavio uobičajene narodne nazive praznika i svetaca u svojim kalendarima i zamijenio ih starim crkvenim nazivima, onako kako je to zahtijevao mitropolit Stratimirović i kako su to preporučivali zadarski vikar Spiridon Aleksijević i vojni kapelan Lazar Bojić.

Međutim, kada je Stratimirović 1836. god., u dubokoj starosti umro, i time s pozornice nestalo glavnog Vukovog protivnika, i kada se pobjeda Vukovih reforama već nazirala, tada su i pojedini predstavnici pravoslavnog klera počeli prihvaćati sve dotle proskribirane Vukove reforme, pa čak i one koje je Stratimirović u svoje vrijeme najžešće napadao i stavio na indeks. Među tim predstavnicima klera nalazili su se i zadarski vikar Aleksijević i kapelan Bojić, na koje se namjesnik Tomašić bio obratio tražeći od njih mišljenje o Vukovoj *Danici*. Ta dvojica, koja su 1826. god., stajali na Stratimirovićevim pozicijama (iako s manje agresivnosti od njega), sada su pristupili Vuku, skupljali prenumerante za njegove knjige i pisali mu pisma u samim superlativima. Zvuči gotovo nevjerojatno da je sam vikar Aleksijević već 15. VII 1837. god., svega godinu dana nakon Stratimirovićeve smrti, javljao Vuku da mu je skupio prenumerante za njegovu knjigu o Crnoj Gori i da mu je pisao između ostaloga: »Iz više vaši sočinenija smatram da vas je sudba obdarila da činite čest svomu rodu. O, da bi preblagi Bog umnožio takve umove u našem Srbskomu rodu!«[45] A kapelan Bojić, koji se toliko trudio da vikaru Aleksijeviću prikupi što više podataka o Vukovom tobožnjem unakažavanju naziva praznika i svetaca i profaniranju religije, sada također prikuplja prenumerante za Vukove knjige, piše mu pisma i oslovljava ga: »Rode i Prijatelju Vuče!«[46] Isti kapelan Bojić u *Letopisu Matice srpske* za 1839. brani Vuka od Jovana Hadžića-Svetića, nakon Stratimirovića najvećeg i najbezobzirnijeg Vukovog protivnika.[47]

[45] *Vukova prepiska*, VII, 487.

[46] *Vukova prepiska*, VI, 158—163.

[47] Za mentalitet i moralno-politički lik kapelana Bojića naročito je karakterističan njegov pokušaj da postane vladika u Dalmaciji 1836. god. Bojić je 1834. bio vojni kapelan puka barona Radoševića na Siciliji, kojem je komandant tada bio general Lilienberg, koji je često prisustvovao bogosluženju za oficire i vojnike pravoslavne vjere u tom puku. Kada je Lilienberg postao namjesnik Dalmacije, Bojić mu se obratio opširnim pismom od 17. II 1836, u kome mu piše između ostaloga: »Sledujući svojoj najtoplijoj želji mislim da neću napraviti pogrešan korak ako sa potrebnim povjerenjem, sa strahopoštovanjem i klečeći na koljenima, najvišoj mecenatskoj blagosti i naklonosti Vaše Ekselencije, koja me je više od godinu dana imala pred očima i koja je izvoljela prisustvovati mojim bogosluženjima i propovjedima, podastrem svoju najpokorniju molbu da me blagoizvoli mecenatski preporučiti Njegovom carskom i kraljevskom apostolskom Veličanstvu, našem najmilostivijem vladaru, za vladičansko dostojanstvo u Dalmaciji«. Bojić dalje navodi da je za vrijeme svoje službe kao vojni kapelan u Zadru »uživao najtopliju milost nadbiskupa Novaka, često posjećivao gubernijalnog savjetnika Braunizera de Brauenthala i gubernijalnog tajnika Andreasa de Frossarda i od njih bio posjećivan«. Bojić uvjerava namjesnika da dobro poznaje prilike pravoslavnog pučanstva u Dalmaciji i obećava da će se, ako on postane vladika, »po svoj prilici uskoro ujediniti

Međutim, u istom Zadru u kojem su 1826. god., vikar dalmatinske pravoslavne dijeceze Spiridon Aleksijević i vojni kapelan Lazar Bojić kritizirali Vukovu *Danicu* i ustajali protiv Vukovih pokušaja demokratizacije našega jezika, u tom istom Zadru tinjale su nove društvene snage, koje su svjesno i odlučno slijedile novim putevima koje je Vuk prokrčio svojom dugogodišnjom borbom. Jedan od odraza tih novih stremljenja bilo je pokretanje književnog časopisa *Vuk*, kojeg se prvi broj pojavio u Zadru 1. januara 1885. god. Taj časopis, u redakciji mladih zadarskih književnika Marka Cara i Petra Kasandrića, štampan latinicom i ćirilicom, s prilozima suradnika iz raznih jugoslavenskih zemalja i pokrajina, bio je jedan od nosilaca Vukovih progresivnih težnji i smjelo je udario po svemu što je bilo nazadno i preživljelo u našem književnom i kulturnom životu.[48] Iako, u datim historijskim uvjetima, nije bio dugoga vijeka, zadarski časopis *Vuk* bio je jedan od uvjerljivih dokaza da je Vukova borba našla odjeka i na obalama slavenskog Jadrana i da je i u ovom starodrevnom kulturnom žarištu Vukovo sjeme palo na plodno zemljište.

istočni obred sa zapadnim«, odnosno da će se ostvariti unija. Na koncu Bajić izjavljuje da će se kao vladika »odreći hiljadu dukata godišnje od svojih prinadležnosti u korist nevoljnika« i da će ih prepustiti »slobodnoj i tajnoj podjeli Vaše Ekselencije«. Međutim, sve to nije pomoglo, i sam namjesnik, general Lilienberg, koncipirao je na poleđini Bojićevog pisma ovaj odgovor: »U odgovoru na vaše pismo od 17. o. mj. mogu vam samo saopćiti da za popunjavanje pravoslavnog vladičanskog položaja nije pao prijedlog od strane visokog dvorskog mjesta, niti je meni do ovoga časa saopćena od strane istoga mjesta molba za dobijanje toga položaja«. (Historijski arhiv u Zadru, Prezidijalni spisi IV/2, 3).

[48] K. Milutinović, *Marko Car kao kulturni borac u Dalmaciji. Zadarska revija*, br. 4—5, 1955.

Summary

VUK KARADŽIĆ AND THE DALMATIAN EPISCOPATE

In the first part of his treatise the author presents details about the fight of the great Serbian reformer, Vuk Karadžić, against the Orthodox Metropolitan Stephen Stratimirović, of Karlovac, who, as the head of the Orthodox Church on the territory of the Hapsburg Monarchy, had risen against Vuk's linguistic and spelling reforms. However, despite fierce opposition on the part of the Bishop, Vuk's movement was spreading over all South Slav countries. Vuk's name was a household word and in great esteem in Dalmatia as early as the twenties' of the 19th century. The then Dalmatian Orthodox Bishop Venedikt Kraljević was among the collectors of subscriptions to Vuk's »Dictionary«, and this started a correspondence between the two men. Vuk had applied to Kraljević recommending him that a Serbain school be opened in Šibenik, and he offered himself as master. However, Vuk was a well-known Russophile, and as such he could not obtain a master's position in Dalmatia.

In the second part of the paper, on the basis of recent archives investigations, the author presents unknown episodes about measures undertaken by the Metropolitan Stratimirović in order to prohibit distribution of Vuk's almanac »Danica« for the year 1826. Besides literary texts, Vuk also published a calendar, which contained popular names of holidays and saints used in the people's spoken language. This act was judged by the Metropolitan as a »religious profanation« and an open attack on the Orthodox religion. Then he addressed a fierce accusation against Vuk, asking the Minister of Police to bring a decision on the prohibition and confiscation of the calendar. In thist fight against Vuk also the vicar of the Orthodox Church in Dalmatia sided with the Metropolitan and supported him. In the end Vuk had to withdraw: to leave out the national names for holidays and saints in his calendars and to supersede them with the old church names. It was only after Stratimirović's death that Vuk's reforms were acceped by the Dalmatian clergy, also in other South Slav countries. The new social powers consciously followed the same path which Vrk had trodden through his long-time struggle against what was reactionary and outdated. This flourishing of the new forces was felt also in Zadar, the ancient focus of Slav culture on the eastern coasts of the Adriatic.